

ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ М'ЯСА ТА М'ЯСОПРОДУКТІВ: ОЦІНКА, АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ МОДЕЛЮВАННЯ

© 2015 ПІЛЬКО А. Д., ПОТЯТИННИК Б. Б.

УДК 338.439:332.142.4

Пілько А. Д., Потятинник Б. Б. Потенціал регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів: оцінка, аналіз та перспективні напрями моделювання

Метою публікації є висвітлення результатів проведеного дослідження стану регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів, а також існуючих підходів до оцінювання ефективності функціонування такого ринку. Обґрунтовано доцільність та пріоритетність вивчення інституційної, економічної та соціальної ефективності використання потенціалу даного ринку в їх взаємозв'язку та взаємообумовленості. На основі наявної статистичної інформації розраховано значення показників використання виробничого та споживчого потенціалів регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів Івано-Франківської області. Ідентифіковано перспективні напрями дослідження із застосуванням відповідного економіко-математичного інструментарію. Запропоновані в статті підходи до оцінки ефективності використання потенціалу регіональних ринків продовольства і, зокрема, ринку м'яса та м'ясопродуктів у розрізі соціальної, економічної та інституційної ефективності можуть стати основою для розробки перспективного напрямку моніторингу рівня забезпечення продовольчої безпеки, а також формування відповідних цільових програм забезпечення продовольчої самодостатності регіону, продовольчої безпеки та сприяння розвитку АПК на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Ключові слова: ринок продовольства, потенціал ринку, ефективність ринку, аналіз, моделювання.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 10.

Пілько Андрій Дмитрович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника (вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна)

E-mail: andriypilko@i.ua

Потятинник Богдана Богданівна – економіст, ТОВ «Експера» (вул. Вербова, 9, м.Тисмениця, Івано-Франківська обл., 76018, Україна)

E-mail: dana5588@mail.ru

УДК 338.439:332.142.4

Пилько А. Д., Потятинник Б. Б. Потенциал регионального рынка мяса и мясопродуктов: оценка, анализ и перспективные направления моделирования

Целью публикации является освещение результатов проведенного исследования состояния регионального рынка мяса и мясопродуктов, а также существующих подходов к оцениванию эффективности функционирования такого рынка. Обоснованы целесообразность и приоритетность изучения институциональной, экономической и социальной эффективности использования потенциала данного рынка в их взаимосвязи и взаимозависимости. На основании имеющейся статистической информации произведены расчеты значения показателей использования производственного и потребительского потенциалов регионального рынка мяса и мясопродуктов Ивано-Франковской области. Идентифицированы перспективные направления исследования с использованием соответствующего экономико-математического инструментария. Предложенные в статье подходы к оценке эффективности использования потенциала региональных рынков продовольствия и, в частности, рынка мяса и мясопродуктов в разрезе социальной, экономической и институциональной эффективности могут стать основанием для разработки перспективного направления мониторинга уровня обеспечения продовольственной безопасности, а также формирования соответствующих целевых программ обеспечения продовольственной самодостаточности региона, продовольственной безопасности и содействия развитию АПК на общегосударственном и региональном уровнях.

Ключевые слова: рынок продовольствия, потенциал рынка, эффективность рынка, анализ, моделирование.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 10.

Пилько Андрей Дмитриевич – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономической кибернетики, Прикарпатский национальный университет им. В. Стефаника (ул. Шевченко, 57, Ивано-Франковск, 76018, Украина)

E-mail: andriypilko@i.ua

Потятинник Богдана Богдановна – экономист, ООО «Экспера» (ул. Вербова, 9, г.Тисменица, Ивано-Франковская обл., 76018, Украина)

E-mail: dana5588@mail.ru

UDC 338.439:332.142.4

Pilko A. D., Potiatynnyk B. B. The Potential of Regional Market of Meat and Meat Products: Evaluation, Analysis and Perspective Directions for Modeling

The publication is aimed at coverage of the results of conducted studies on status of the regional market of meat and meat products, as well as examination of current approaches to evaluating the efficiency of functioning of such market. Feasibility and priority of researching the institutional, economic and social efficiency in using the potential of this market in their interrelationship and co-dependence has been substantiated. On the basis of available statistical data, calculations of values in terms of using the production and consumption potentials of the regional market of meat and meat products in the Ivano-Frankivsk region have been carried out. Perspective directions of research have been identified using the appropriate economic-mathematic tools. The proposed approaches to evaluating the efficiency of using the potential of regional food markets and, in particular, the market of meat and meat products in terms of social, economic and institutional efficiency, can become the basis for development of perspective directions of monitoring the food security level, as well as establishment of targeted programs to ensure food self-sufficiency and food security in the region and contributing to the development of agroindustrial complex at the national and regional levels.

Key words: food market, potential of market, market efficiency, analysis, modeling.

Fig.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 10.

Pilko Andriy D. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of Economic Cybernetics, Precarpathian National University named after V. Stefanyk (vul. Shevchenka, 57, Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine)

E-mail: andriypilko@i.ua

Potiatynnyk Bohdana B. – Economist, Ekspera, LLC (vul. Verbova, 9, Tysmenytsia, Ivano-Frankivsk region, 76018, Ukraine)

E-mail: dana5588@mail.ru

Однією з визначальних передумов зміни існуючих тенденцій скорочення потенціалу розвитку територіальних систем регіонів України, котрі намітились починаючи з 2008–2009 рр. під впливом світової фінансово-економічної кризи і значно підсилились в 2014–2015 рр. у зв'язку з військовим протистоянням в окремих регіонах та фактичної окупації частини суверенної території України, є формування ефективних регіональних ринків споживчих товарів. З точки зору забезпечення продовольчої безпеки держави, визначальним є формування та регулювання процесів розвитку національного та регіональних ринків продовольства. Зважаючи на роль, яку відіграє продовольча безпека регіону в забезпеченні його економічної та соціальної безпеки, а також значно ширшого поняття в контексті еволюції безпекознавчих парадигм – безпеки розвитку, задачі оцінки, аналізу та прогнозування регіональних ринків продовольства в розрізі основних товарних груп із застосуванням відповідного економіко-математичного інструментарію є пріоритетним і перспективним напрямом міждисциплінарних прикладних досліджень.

Сучасний продовольчий ринок являє собою надзвичайно складну систему економічних та соціальних відносин між виробниками і споживачами продовольчої продукції, які взаємодіють між собою завдяки сформованому інфраструктурному забезпеченню в рамках інституційного середовища.

Проблеми функціонування та оптимізації розвитку регіональних ринків продовольчих товарів і, зокрема, ринку м'яса та м'ясопродуктів, стали предметом уваги як вітчизняних, так і зарубіжних економістів. Вагомий внесок у їх вирішення зробили В. Г. Андрійчук, П. І. Гайдуцький, С. Л. Дусановський, І. Г. Кириленко, Ю. С. Коваленко, Т. О. Осташко, Б. Й. Пасхавер, П. Т. Саблук, О. М. Шпичак, Г. В. Черевко та ін. Дослідженню проблем виробництва м'ясної продукції, формування ринку м'яса присвячені праці П. С. Березівського, М. В. Зось-Кіора, М. В. Зубця, П. К. Канінського, Б. А. Мельника, В. Я. Месель-Веселяка, О. В. Мазуренко, І. В. Свиноуса, В. Г. Ткаченко, В. І. Топіхи та багатьох інших авторів. У своїх працях дослідники визначають основні принципи функціонування національного та регіональних ринків м'яса та м'ясопродуктів, роль ефективності ринку продовольства в забезпеченні продовольчої безпеки, основні напрями аналізу та перспективи розвитку ринку м'яса і м'ясопродуктового підкомплексу. Водночас, складність і багатогранність даного ринку, а також питань, пов'язаних із вирішенням відповідних прикладних задач на практиці, зумовлює необхідність проведення подальших досліджень.

Актуальність і значимість вирішення завдання вдосконалення існуючого та розробки нового науково-методичного інструментарію проведення оцінки та аналізу процесів формування та розвитку регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів з окресленням перспективних напрямів моделювання процесів управління та регулювання розвитку таких ринків на сучасному етапі розвитку регіональних ринків продовольства обумовили вибір напрямку досліджень, окремі результати якого відображені в даній статті.

Метою даної публікації є висвітлення результатів проведених досліджень, спрямованих на вдосконалення існуючих і розробку нових науково-методичних підходів до проведення оцінки та аналізу регіональних ринків м'яса та м'ясопродуктів та окреслення перспектив застосування економіко-математичного інструментарію в практиці управління такими ринками.

Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання:

- ✦ конкретизовано поняття «потенціал ринку м'яса та м'ясопродуктів»;
- ✦ розглянуто питання інституційної, економічної та соціальної ефективності використання потенціалу ринку м'яса та м'ясопродуктів у їх взаємозв'язку та взаємообумовленості;
- ✦ ідентифіковано тенденції розвитку регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів, а також чинники, які визначають дані закономірності;
- ✦ проаналізовано існуючі підходи до проведення оцінки регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів;
- ✦ запропоновано підхід до проведення оцінки потенціалу регіонального ринку продовольства та ефективності його використання;
- ✦ окреслено перспективні напрями застосування можливостей економіко-математичного моделювання в практиці проведення оцінки, аналізу та прогнозування регіональних ринків м'яса та м'ясопродуктів.

Об'єктом дослідження є процеси оцінки та аналізу регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні положення, економіко-математичні методи та моделі оцінки та аналізу ринку м'яса та м'ясопродуктів на регіональному рівні.

Продовольча проблема є однією з найгостріших проблем, з якими стикалося людство протягом усієї своєї історії. Науковці відносять її до довгострокових і найскладніших не тільки в Україні, а й у світовій економіці. Від її розв'язання залежить реалізація генетичного потенціалу населення країни, гармонійний розвиток фізичних сил і духовних здібностей людини [6, с. 106].

Ринок м'яса та м'ясної продукції доцільно розглядати як одну зі складових агропродовольчого ринку, в структурі якої окремо слід аналізувати процеси на ринках яловичини, свинини, ринках м'яса овець і кіз, птиці. Сутність ринку м'яса та продуктів його переробки можна визначити як цілісну, відкриту організаційно-економічну систему, що розвивається під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища та складається із сукупності підприємств, які беруть участь у виробництві, переробці, зберіганні, транспортуванні та реалізації [7].

Безперервні організаційні, економічні та інституційні трансформації, котрі мають місце в Україні та її регіонах протягом всього періоду її незалежності та носять як системний, так і дуже часто хаотичний непослідовний характер, підриваючи усталені уклади ведення господарства та взаємодії між виробниками і споживачами.

чами, суттєво вплинули на показники розвитку тваринництва. За даними статистики, внаслідок суттєвого скорочення поголів'я тварин в усіх категоріях господарств зменшилося і виробництво м'яса. Серед основних причин такого стану справ варто виділити низьку рентабельність тваринництва, незацікавленість сільськогосподарських товаровиробників у подальшому збільшенні виробництва в умовах диспаритету цін на сировинну та промислову продукцію, зміну організаційно-правової форми ведення бізнесу та фактичний перехід до дрібно-товарного господарства з усіма його недоліками, зниження забезпеченості товаровиробників матеріально-технічними ресурсами, утруднений доступ сільгоспвиробників до пільгових кредитів, погіршення кормової бази внаслідок скорочення посівних площ і зниження рентабельності рослинництва, практичну відсутність селекційно-плеємної роботи в господарствах, відкритість ринку для продукції іноземного виробництва.

Регіональний ринок м'яса та м'ясопродуктів слід розглядати як цілісну стохастичну систему, основними підсистемами якої виступають виробнича, збутова та підсистема споживання. Рівень розвитку продовольчого ринку, невід'ємною складовою якого виступає ринок м'яса та м'ясопродуктів, є своєрідним показником ефективності управління ресурсним потенціалом регіону, а також одним з індикаторів стану забезпечення продовольчої безпеки. Як зазначається у [2], «розкриття потенціалу, закладеного в ринковій системі, його ефективного використання з урахуванням регіональних особливостей і специфіки економіки, удосконалення просторової організації та підвищення ефективності функціонування такої складної системи, як регіональний ринок м'яса та м'ясопродуктів, неможливо без пізнання його сутності, принципів формування і функціонування».

Сучасний регіональний ринок м'яса та м'ясопродуктів характеризується високою децентралізацією, низьким рівнем монополізму, структурно поділяється на ринки окремих видів м'ясної продукції.

Вважаємо, що для правильної постановки та розуміння суті завдань регулювання процесів формування та розвитку регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів зміст поняття «потенціал ринку м'яса та м'ясопродуктів» повинен розкриватися в системі критеріїв та показників, за допомогою яких є можливість проведення системного аналізу поточного стану, динаміки та тенденцій розвитку процесів на такому ринку. Однією з передумов розробки та впровадження регіональних продовольчих програм, метою яких є поживлення регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів та підвищення ефективності використання його потенціалу, є проведення системного аналізу самого потенціалу, результати якого дають можливість врахувати взаємозв'язок між ключовими причинно-наслідковими комплексами в контексті забезпечення самодостатності регіонального ринку даного виду продовольства, максимально можливої ефективності використання наявних ресурсів та забезпечення продовольчої безпеки.

Вивчення численних літературних джерел показало, що, потенціал регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів, як правило, асоціюється з такими поняттями:

- ✦ максимальні обсяги виробництва даного виду продовольства при заданих природоресурсних обмеженнях;
- ✦ максимально можливі обсяги виробництва кормів для розвитку тваринництва з урахуванням родючості ґрунтів та біокліматичних умов;
- ✦ максимально можливі обсяги споживання населенням регіону даного виду продовольства;
- ✦ можливості логістичної системи регіонального ринку продовольства;
- ✦ рівень інвестиційної привабливості системи регіонального ринку продовольства і продукції АПК та конкурентоспроможність місцевого ринку;
- ✦ максимально можливі показники експорту м'яса та м'ясопродуктів як за кордон, так і в рамках міжрегіональної торгівлі;
- ✦ критичні обсяги імпорту даного виду продовольства з урахуванням самодостатності регіону і забезпечення продовольчої складової безпеки розвитку регіону.

У працях [1, 4] Н. Ф. Колодіна та Ю. І. Головня потенціал регіонального ринку продовольства розглядають як сукупність усіх наявних його можливостей в рамках певного регіону. При цьому конкретизуються такі складові потенціалу ринку продовольства:

- 1) виробничий потенціал вітчизняних сільгоспвиробників;
- 2) потенційні обсяги ввезення імпортової продовольчої продукції;
- 3) потенціал інфраструктури продовольчого ринку;
- 4) потенціал підприємств переробної галузі;
- 5) фінансовий потенціал споживачів продовольства.

На нашу думку, потенціал регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів – це сукупність ресурсних і споживчих можливостей учасників ринку (як виробників, так і споживачів), що можуть бути використані для задоволення потреб населення в даному виді продовольства відповідної якості та в обсягах, не менших за встановлені нормативи при збереженні можливостей розширеного відтворення відповідної бази розвитку з метою забезпечення продовольчої складової безпеки розвитку як у короткостроковій перспективі, так і на віддаленій період.

Основними етапами дослідження потенціалу регіональних ринків продовольства, у т. ч. і ринку м'яса та м'ясопродуктів, згідно з [4] є:

- ✦ аналіз рівня розвитку сільського господарства регіону;
- ✦ аналіз та оцінка внутрішніх сильних і слабких сторін розвитку сільськогосподарського виробництва регіону;
- ✦ аналіз та оцінка рівня розвитку регіонального продовольчого ринку та його інфраструктури;
- ✦ аналіз та оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища регіонального ринку продовольства;
- ✦ аналіз та оцінка потенціалу регіонального продовольчого ринку;

- ✦ узагальнення результатів оцінки потенціалу регіонального продовольчого ринку;
- ✦ розробка напрямів підвищення ефективності використання потенціалу регіонального продовольчого ринку.

Потенціал ринку даного виду продовольства слід розглядати в розрізі ресурсної, виробничої, інфраструктурної, споживчої та інституційної складових.

При цьому ефективність використання даних складових потенціалу ринку м'яса та м'ясопродуктів буде визначальним чинником забезпечення продовольчої безпеки держави та її регіонів.

Оцінка та аналіз ресурсної та виробничої складових потенціалу регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів визначається як економічними, так і природоресурсними умовами. Аналіз природоресурсних та біокліматичних умов розвитку потенціалу виробництва як м'яса та м'ясопродуктів, так і кормової бази для його функціонування, показав що в регіонах України є всі можливості для розвитку традиційних напрямів тваринництва. Враховуючи наявні земельні ресурси, придатність ґрунтів, а також середньорічний рівень температур і кількість опадів, можна зробити висновок про наявність усіх природоресурсних та біокліматичних передумов для розвитку тваринництва та його кормової бази.

Важливе значення має оцінка ефективності функціонування ринку м'яса, або, іншими словами, ефективності використання потенціалу його розвитку.

Аналіз численних теоретичних підходів, котрі знайшли своє відображення в наукових працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, дозволив дійти висновку, що термін «ефективність» не має однозначного загальноновизнаного трактування. Ефективність є багатогранною категорією, яка може бути конкретизована за допомогою критеріїв виробничо-економічної, соціально-економічної, фінансово-економічної, технологічної, політичної тощо ефективності. Ефективність визначається на основі сукупності показників функціонування системи, яка аналізується з урахуванням множини як внутрішніх, так і зовнішніх чинників.

Для вирішення задачі оцінки та аналізу регіонального ринку продовольства рекомендуємо вивчати інституційну, економічну та соціальну ефективність використання потенціалу даного ринку в їх взаємозв'язку та взаємообумовленості. Дослідники питань регулювання розвитку та управління ефективністю споживчих, у тому числі й продовольчих, ринків рекомендують аналіз інституційної ефективності використання потенціалу проводити в контексті розгляду ринку як системи інститутів, діяльність яких повинна забезпечити умови для ефективного функціонування й розвитку ключових суб'єктів ринку, в ролі яких виступають безпосередні виробники сільськогосподарської продукції, переробні підприємства, об'єкти ринкової інфраструктури, а також проміжні та кінцеві споживачі продовольства. Інституційна ефективність ринку м'яса та м'ясопродуктів буде характеризуватися рівнем узгодження та механізмами дотримання балансу інтересів між учасниками

ринку. Індикаторами інституційної ефективності регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів, на нашу думку, можуть служити:

- ✦ рівень прозорості та характер бар'єрів для входу на даний ринок;
- ✦ динаміка співвідношення між формальними та тіншовими обсягами ринку;
- ✦ рівень мобільності та адаптивності інституційного середовища до коливань ринкової кон'юнктури в контексті забезпечення продовольчої безпеки;
- ✦ справедливість розподілу доходів між суб'єктами ринку – безпосередніми виробниками м'яса, переробними підприємствами та посередницькими структурами;
- ✦ спрямованість інституційного середовища на формування регіонального ринку саме за рахунок максимально ефективного використання регіональних ресурсних і виробничих можливостей, тобто забезпечення реалізації економічних, соціальних та екологічних інтересів територіальних громад у контексті сталого розвитку території, а не реалізації вузьких економічних інтересів фінансово-промислових груп, які контролюють і регулюють процеси на ринку.

Як бачимо, переважна більшість показників, котрі, на наш погляд, можуть адекватно характеризувати інституційну ефективність регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів, є новими, тобто такими, стосовно інформаційного і методичного забезпечення яких на даний час ще немає розробленої відповідної бази.

Соціальна ефективність ринку буде характеризуватися рівнем доступності якісних продовольчих товарів для кінцевих споживачів. У літературі цілком справедливо окремо розглядають фізичну та економічну або фінансову доступність продовольства. Остання визначається постійною наявністю базових харчових продуктів відповідної якості у відповідній кількості та асортименті, що необхідні для забезпечення раціональних норм харчування.

Економічна доступність продовольства, на думку дослідників і, зокрема [5], «визначається рівнем економічного та соціального розвитку суспільства, від чого залежить можливість різних верств населення споживати у певному обсязі та асортименті продукти харчування, закупаючи їх за цінами, що склалися на ринку, виробляючи у власних підсобних господарствах тощо». Іншими словами, рівень економічної або фінансової доступності м'яса та м'ясопродуктів буде залежати від наявності пропозиції на регіональному ринку, рівня цін та купівельної спроможності населення регіону.

Під економічною ефективністю регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів будемо розуміти сукупний кінцевий результат діяльності учасників ринку, отриманий на основі планування та раціонального використання обмежених ресурсів, а також своєчасного реагування виробників, підприємств інфраструктури та споживачів на коливання ринкової кон'юнктури та зміни впливу чинників, які її визначають.

Економічну ефективність ринку м'яса та м'ясопродуктів, на нашу думку, адекватно будуть характеризувати такі показники:

- ✦ динаміка фондів виробництва і споживання м'яса та м'ясопродуктів;
- ✦ споживання м'яса та м'ясопродуктів на душу населення в порівнянні з мінімальними нормами та показниками споживання в розвинутих країнах;
- ✦ фінансово-економічні показники роботи підприємств – виробників м'яса та м'ясопродуктів;
- ✦ показники ефективності використання наявного в регіоні ресурсного потенціалу.

Для регіонів України характерним є високий рівень варіації показників виробництва м'яса на одну особу. Водночас, відмінності в споживанні м'яса та м'ясопродуктів на душу населення є незначними, що вказує на дієвість ринкового механізму саморегулювання розвитку.

У праці [3] проведено вичерпний аналіз особливостей формування та розвитку ринку м'яса та м'ясопродуктів і зазначається, що нарощування пропозиції м'яса за рахунок вітчизняних виробників є досить проблемним, тобто зростання попиту на даний вид продовольства покривається імпортом, що, безперечно, є негативним чинником регіонального розвитку і вказує на очевидні резерви підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом.

Згідно з розрахунками вчених [8, с. 227], обсяги виробництва м'яса (у забійній вазі) в Україні у 2015 р. може бути доведено до 3127 тис. тонн, у 2020 р. – до 4302 тис. тонн, у 2030 р. – до 5056 тис. тонн, що має відбуватися в господарствах усіх форм власності та господарювання. Однак найбільші темпи приросту мають відбуватися в сільськогосподарських підприємствах, де у 2030 р. буде вироблено 3308 тис. тонн м'яса. З урахуванням наявного потенціалу тваринництва, досвіду і традицій м'ясопродуктовий підкомплекс України повинен бути орієнтованим на експорт. Згідно з прогнозними даними у 2015 р. він зможе запропонувати на зовнішній ринок 265,2 тис. тонн м'яса (у забійній вазі), у 2020 р. – 488,3,

а у 2030 р. даний показник становитиме 778,9 тис. тонн [9, с. 210]. Сьогодні Україна ще не досягла продовольчого самозабезпечення окремими продуктами харчування за рахунок функціонування власного агропродовольчого комплексу. Зокрема, фактичний рівень споживання м'яса та м'ясопродуктів в Україні, який у 2014 р. становив 54,1 кг, є значно нижчим від раціонального та відповідає тільки мінімальному нормативному показнику.

У відношенні до фізіологічних норм споживання продуктів харчування на одну особу в Україні спостерігається перевищення за позиціями лише хліба та хлібопродуктів (на 10,2%), картоплі (на 4,0%), олії (на 13,8%). Нижчим порівняно з раціональною нормою споживання м'яса є споживання молока та молокопродуктів, овочів і баштанних, плодів і ягід, риби та рибопродуктів, у незначній мірі цукру (табл. 1).

Одним із чинників збитковості відгодівлі худоби в багатьох сільськогосподарських підприємствах є відсутність належної системи матеріального стимулювання, досить низький рівень оплати праці. Також до цього слід додати проблему заборгованості з оплати праці. Тому за таких умов не можна розраховувати на належну видачу від працівників сільського господарства [7].

Як зазначають автори [9, 10], попит на м'ясопродукти залежить від трьох основних груп чинників: демографічних, поведінкових і пов'язаних з рівнем платоспроможності споживачів.

До пріоритетних економіко-математичних методів, які найчастіше використовуються для оцінювання потенціалу регіональних ринків продовольства, у тому числі й ринку м'яса та м'ясопродуктів, можна віднести: метод суми місць, метод бальних оцінок, метод багатомірної середньої, метод «Паттерн», методи кореляційно-регресійного аналізу, спектрального та дискримінантного аналізу, а також методи метрики.

Для проведення оцінки рівня використання виробничого потенціалу регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів Івано-Франківської області запропоновано проведення розрахунків коефіцієнта використання по-

Таблиця 1

Споживання основних продуктів харчування населенням України

Вид продуктів харчування	Норми харчування		Фактичне споживання			Фактичне споживання у 2014 р. до норми, %	
	Раціональні	Мінімальні	1990 р.	2000 р.	2014 р.	Раціональної	Мінімальної
М'ясо і м'ясопродукти	83,0	52,0	68,2	32,8	54,1	65,2	104,0
Молоко і молокопродукти	380,0	341,0	373,2	199,1	222,8	58,6	65,3
Яйця, шт.	290	231	272	166	309	106,6	133,8
Хліб і хлібні продукти	101,0	94,0	141,0	124,9	108,5	107,4	115,4
Картопля	124,0	96,0	131,0	135,4	141,0	113,7	146,9
Овочі та баштанні	161,0	105,0	102,5	101,7	163,2	101,4	155,4
Плоди, ягоди і виноград	90,0	68,0	47,4	29,3	52,3	58,1	76,9
Риба та рибні продукти	20,0	12,0	17,5	8,4	11,1	55,5	92,5
Цукор	38,0	32,0	50,0	36,8	36,3	95,5	113,4
Олія	13,0	8,0	11,6	9,4	13,1	100,8	163,8

тенціалу за період з 1990 р. по 2014 р., а для оцінки споживчого потенціалу – за період з 2000 р. по 2014 р.

Коефіцієнт використання виробничого (споживчого) потенціалу (K_j) з виробництва (споживання) м'яса та м'ясопродуктів у j -му звітному періоді пропонується

розраховувати за формулою:
$$K_j = \frac{Q_j}{Q_{\max}}$$

де Q_j – виробництво (споживання) м'яса та м'ясопродуктів у j -му звітному періоді;

$Q_{\max}$ – максимальні обсяги виробництва (споживання) м'яса та м'ясопродуктів за період аналізу.

Результати проведених розрахунків на основі даних Державної служби статистики України відображено на *рис. 1* і *рис. 2*.

У Івано-Франківській області, незважаючи на фінансово-економічну кризу, спостерігається тенденція до незначного підвищення ефективності використання виробничого і споживчого потенціалів ринків м'яса та м'ясопродуктів.

Разом з тим, усе ще низька ефективність функціонування ринку м'яса стала помітною в періоди зростання реальних доходів населення, що зумовило підвищення попиту на м'ясопродукти. У цій ситуації регіональний ринок м'яса та м'ясопродуктів показав зростання, але не за рахунок збільшення ефективності використання ресурсного та виробничого потенціалів, а завдяки збільшенню залежності від імпортової продукції. Такий стан

справ є далеким від оптимальних тенденцій розвитку досить потужної ресурсної та виробничої бази ринку м'яса та м'ясопродуктів Івано-Франківської області.

На основі проведеного аналізу робіт, де висвітлено позитивний досвід застосування економіко-математичного інструментарію в процесі вирішення задач оцінки, аналізу та прогнозування регіональних ринків продовольства, можна окреслити такі потенційні напрями застосування економіко-математичних методів та можливостей математичного моделювання:

- ✦ оцінка та аналіз потенціалу та місткості регіонального ринку, а також рівня ефективності його використання і самодостатності регіонів в окремих видах продовольства;
- ✦ оптимізація заходів державної регіональної політики регулювання процесів розвитку на ринках продовольства в контексті забезпечення продовольчої безпеки;
- ✦ оцінка та аналіз причинно-наслідкових комплексів у механізмі забезпеченні продовольчої безпеки та пошук резервів підвищення його ефективності;
- ✦ прогнозування розвитку регіональних продовольчих ринків;
- ✦ оцінка та аналіз інвестиційної привабливості регіональних продовольчих ринків.

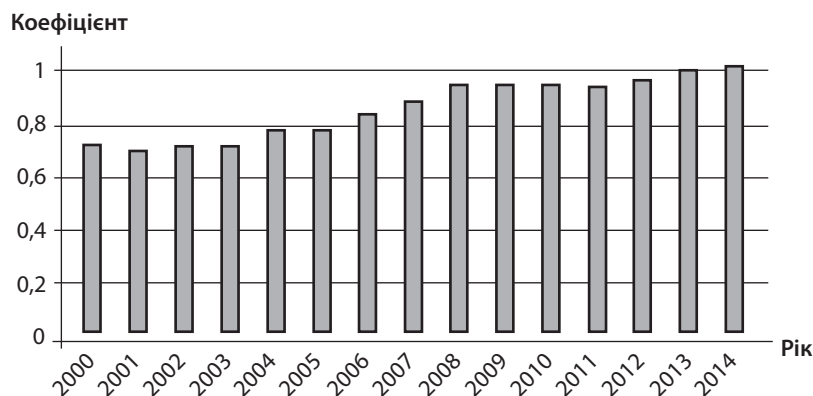

Рис. 1. Використання виробничого потенціалу м'яса та м'ясопродуктів в Івано-Франківській області

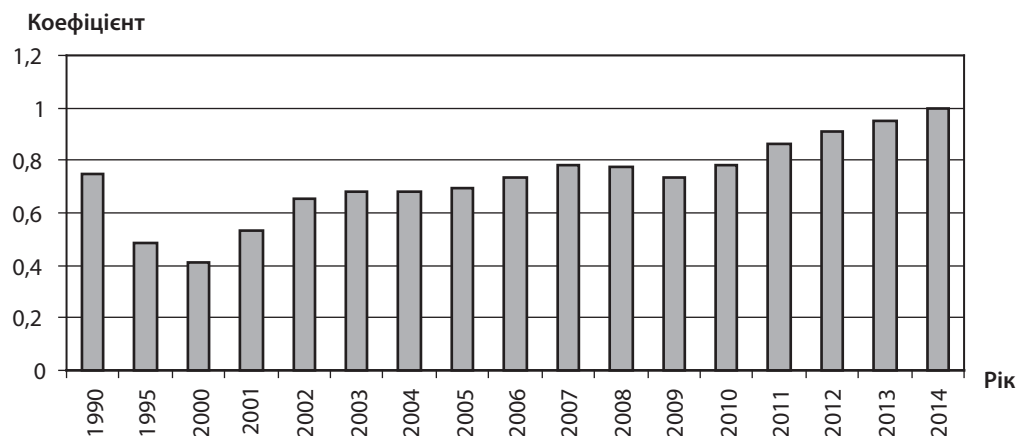

Рис. 2. Використання споживчого потенціалу м'яса та м'ясопродуктів в Івано-Франківській області

ВИСНОВКИ

Регіональний ринок м'яса та м'ясопродуктів є невід'ємною складовою частиною агропродовольчого ринку і за своєю сутністю представляє систему відносин, пов'язаних із виробництвом і товарообігом сировини для виробництва м'яса та м'ясопродуктів. Кон'юнктура регіонального ринку м'яса та м'ясопродуктів формується в результаті взаємодії первинного та похідного попиту, первинної та похідної пропозиції товарів як від виробників даного виду продовольства, котрі працюють в регіоні, так і за його межами. Для оптимізації процесів формування регіональних ринків м'яса та м'ясопродуктів, а також регулювання процесів розвитку таких ринків у контексті забезпечення продовольчої безпеки регіону, пріоритетним завданням прикладної науки є проведення оцінки потенціалу ринку м'яса та м'ясопродуктів у розрізі його основних складових, а також аналіз тенденцій розвитку потенціалу ринку, ефективності його використання та ідентифікація причинно-наслідкових комплексів, які їх визначають. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Колодина Н. Ф.** Методика исследования потенциала регионального продовольственного рынка / Н. Ф. Колодина // Известия Оренбургского государственного аграрного университета. – 2012. – Выпуск № 37-1. Том 5 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/metodika-issledovaniya-potentsiala-regionalnogo-prodovolstvennogo-rynka>
- 2. Бондаренко В. М.** Територіальна організація продовольчого ринку регіону та напрями її удосконалення : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.10.01 / В. М. Бондаренко ; Рада по вивч. продукт. сил України. – К., 2005. – 20 с.
- 3. Яців С. Ф.** Формування та розвиток регіонального ринку м'яса : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / С. Ф. Яців ; Львівський держ. аграрний ун-т. – Л., 2007. – 20 с.
- 4. Головня Ю. І.** Методика дослідження потенціалу регіонального продовольчого ринку в контексті національного суверенітету / Ю. І. Головня // Ефективна економіка. – 2013. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1879>
- 5. Тернавська І. Б.** Принципи гарантування продовольчої безпеки країни / І. Б. Тернавська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/k-e-n-ternavska-i-b-printsipi-garantuvannya-prodovolchoyi-bezpeki-krayini>
- 6. Мазуренко О. В.** Продовольча безпека та поточна ситуація з позиції виробництва та споживання м'яса / О. В. Мазуренко // Вісник Уманського національного університету садівництва. – 2008. – Вип. 70 (частина 2 – Економіка). – С. 105–111.
- 7. Накай О. А.** Сучасний стан та проблеми функціонування ринку м'яса в Україні / О. А. Накай [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bukuniver.edu.ua/Applications/zbirnik/n8/36SSP.pdf>
- 8. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) /** За ред. М. В. Зубця, П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка, М. М. Федорова. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.
- 9. Мостенська Т. Л.** Особливості формування попиту і пропозиції на ринку харчових продуктів / Т. Л. Мостенська // Економіка України. – 2003. – № 2. – С. 113–120.
- 10. Шуст О. А.** Оцінка впливу платоспроможного попиту на збалансованість харчування населення / О. А. Шуст // Сталий розвиток економіки. – 2011. – № 5 – С. 14–18.

REFERENCES

- Ahrarnyi sektor ekonomiky Ukrainy (stan i perspektivy rozvytku)* [Agricultural sector of Ukraine (state and prospects of development)]. Kyiv: NNTs IAE, 2011.
- Bondarenko, V. M. "Terytorialna orhanizatsiia prodovolchoho rynku rehionu ta napriamy yii udoskonalennia" [The territorial organization of the food market in the region and areas for improvement]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.10.01*, 2005.
- Holovnia, Yu. I. "Metodyka doslidzhennia potentsialu rehionalnoho prodovolchoho rynku v konteksti natsionalnoho suverenitetu" [Research Methodology potential regional food market in the context of national sovereignty]. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1879>
- Kolodina, N. F. "Metodika issledovaniia potentsiala regionalnogo prodovolstvennogo rynku" [Method of research capacities of the regional food market]. <http://cyberleninka.ru/article/n/metodika-issledovaniya-potentsiala-regionalnogo-prodovolstvennogo-rynka>
- Mazurenko, O. V. "Prodovolcha bezpeka ta potochna sytuatsiia z pozytsii vyrobnytstva ta spozhyvannia miasa" [Food security and the current situation from the standpoint of production and consumption of meat]. *Visnyk Umanskooho natsionalnoho universytetu sadivnytstva*, vol. 2, no. 70 (2008): 105-111.
- Mostenska, T. L. "Osoblyvosti formuvannia popytu i propyztsii na rynku kharchovykh produktiv" [Features of formation of demand and supply of food]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 2 (2003): 113-120.
- Nakai, O. A. "Suchasnyi stan ta problemy funktsionuvannia rynku m'iasa v Ukraini" [Current state and problems of the meat market in Ukraine]. <http://www.bukuniver.edu.ua/Applications/zbirnik/n8/36SSP.pdf>
- Shust, O. A. "Otsinka vplyvu platospromozhnoho popytu na zbalansovanist kharchuvannia naseleennia" [Assessing the impact of effective demand for balanced nutrition]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 5 (2011): 14-18.
- Ternavska, I. B. "Pryntsypy harantuvannia prodovolchoi bezpeky krainy" [The principles guaranteeing food security]. <http://intkonf.org/k-e-n-ternavska-i-b-printsipi-garantuvannya-prodovolchoyi-bezpeki-krayini>
- Yatsiv, S. F. "Formuvannia ta rozvytok rehionalnoho rynku miasa" [Formation and Development of Regional meat market]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04*, 2007.